

UPADŁOŚĆ KONSUMENCKA

Komentarz

redakcja naukowa
Anna Hrycaj, Patryk Filipiak

Patryk Filipiak, Anna Hrycaj, Łukasz Lipowicz

**UWZGLĘDNIAM REGULACJE WPROWADZONE
W ZWIĄZKU Z EPIDEMIĄ COVID-19**

UPADŁOŚĆ KONSUMENCKA

Komentarz

redakcja naukowa
Anna Hrycaj, Patryk Filipiak

Patryk Filipiak, Anna Hrycaj, Łukasz Lipowicz

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 maja 2020 r.

Recenzenci

Dr hab. Joanna Kruczalak-Jankowska, prof. UG

Dr hab. Aleksander J. Witosz

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Anna Iwannikow – JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych artykułów ustawy – Prawo upadłościowe napisali:

Patryk Filipiak: art. 491¹, 491², 491⁸, 491⁹, 491^{14a}, 491¹⁸–491³⁸

Anna Hrycaj: art. 491³, 491⁵–491⁷, 491^{11a}, 491^{12a}, 491¹⁴, 491¹⁵

Łukasz Lipowicz: art. 2 ust. 2, art. 6 pkt 5, art. 491¹⁰, 491¹², 491¹⁶, 491¹⁷

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-776-3

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

USTAWA

z 28.02.2003 r.

Prawo upadłościowe¹

(Dz.U. z 2019 r. poz. 498; zm.: Dz.U. z 2019 r. poz. 912, poz. 1495, poz. 1802, poz. 2089, poz. 2217)
(wyciąg)

¹ Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji wdrożenia następujących dyrektyw Wspólnot Europejskich:

- 1) dyrektywy 2001/17/WE z 19.03.2001 r. w sprawie reorganizacji i likwidacji zakładów ubezpieczeń (Dz.Urz. WE L 110 z 20.04.2001);
- 2) dyrektywy 2001/24/WE z 4.04.2001 r. w sprawie reorganizacji i likwidacji instytucji kredytowych (Dz.Urz. WE L 125 z 5.05.2001).

Dane dotyczące ogłoszenia aktów prawa Unii Europejskiej, zamieszczone w niniejszej ustawie – z dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej – dotyczą ogłoszenia tych aktów w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej – wydanie specjalne.

CZĘŚĆ PIERWSZA

PRZEPISY OGÓLNE O POSTĘPOWANIU

UPADŁOŚCIOWYM I JEGO SKUTKACH

TYTUŁ I

Przepisy ogólne

DZIAŁ I

Przepisy wstępne

Art. 2. [Cele postępowania]

(...)

2.2 Postępowanie uregulowane ustawą wobec osób fizycznych należy prowadzić również tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym.

1. Jak wskazano w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw³, z uwagi na możliwość „objęcia postępowaniem upadłościowym wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej także osoby, które zakończyły działalność gospodarczą bez oczekiwania wpływu jednego roku od zakończenia działalności (zmiany wprowadzone z dniem

² Art. 2 ust. 2 zmieniony przez art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z 30.08.2019 r. (Dz.U. poz. 1802 ze zm.) zmieniającej nin. ustawę z dniem 24.03.2020 r.

³ VIII kadencja, druk sejm. nr 3480, s. 4.

1.01.2016 r.), projekt zakłada ujednoczenie ogólnej dyrektywy prowadzenia postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych, niezależnie od tego, czy sąd prowadzi postępowanie wobec przedsiębiorcy, byłego przedsiębiorcy czy też osoby fizycznej, która nigdy nie prowadziła działalności gospodarczej. Wymaga podkreślenia, że projekt zakłada praktyczne ujednoczenie sytuacji prawnej osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą z osobą nieprowadzącą takiej działalności na gruncie prawa upadłościowego. W konsekwencji proponuje się również uchylenie ust. 1a w art. 2⁴.

2. Należy jednak wskazać, że zmiana treści art. 2 ust. 2 pr. up., polegająca na wykreśleniu sformułowania o dążeniu – o ile jest to możliwe – do zaspokojenia w ramach postępowania roszczeń wierzycieli w jak najwyższym stopniu, nie miała charakteru tylko i wyłącznie porządkującego, albowiem uznać należy, że w zamysle ustawodawcy zmodyfikowała jednak postrzeganie i hierarchię celów, jakie realizować ma upadłość konsumencka. Aktualnie w ramach upadłości konsumenckiej doszło do zdecydowanego wzmocnienia jej funkcji windykacyjnej kosztem funkcji oddłużeniowej. Postępowanie to ma zasadniczo, bo nie każdorazowo, doprowadzić do oddłużenia upadłego konsumenta. Ustawodawca dokonał w nim, co należy jeszcze raz podkreślić, znaczącego wzmocnienia pozycji wierzycieli, m.in. poprzez wprowadzenie jako zasady ustalenia planu spłaty, a jako wyjątku od niej – warunkowego umorzenia zobowiązań. Z kolei bezwarunkowe umorzenie zobowiązań ma mieć charakter szczególnie wyjątkowy. Nie sposób pomijać również tego, że ustawodawca wprowadził obowiązek dokonania podziału zgromadzonych funduszy masy upadłości w przypadku umorzenia postępowania czy odmowy ustalenia planu spłaty, odmowy umorzenia zobowiązań bez ustalenia planu spłaty oraz odmowy warunkowego umorzenia zobowiązań bez ustalenia planu spłaty. Wszystkie te modyfikacje w sposób oczywisty i wymierny wzmacniają funkcję windykacyjną tego postępowania. Poglądu tego nie zmienia fakt, że postępowanie upadłościowe prowadzone wobec konsumentów ma finalnie doprowadzić do umorzenia zobowiązań upadłego konsumenta.
3. Komentowana zmiana stanowi zatem w przypadku upadłości konsumenckiej powrót do tzw. zasady optymalizacji, która od początku obowiązywania ustawy wskazywała wyraźnie nadrzędny cel postępowania upadłościowego prowadzonego dla przedsiębiorców. Celem tym było zaś jak najpełniejsze zrealizowanie podstawowej i wyłącznej w zasadzie funkcji windykacyjnej, przypisanej początkowo temu postępowaniu przez ustawodawcę. Przybierała ona postać dyrektywy kierowanej przede wszystkim do organów tego postępowania. Nakazywała ona takie prowadzenie każdego postępowania upadłościowego, by zmaksymalizować zaspokojenie wierzycieli upadłego przedsiębiorcy. Co istotne, pomimo wprowadzenia do postępowania upadłościowego instytucji tzw. upadłości konsumenckiej⁴ ustawodawca nie zdecydował się początkowo na zmia-

⁴ Ustawą z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 234, poz. 1572).

nę art. 2 pr. up. Nie ulega zatem wątpliwości, że celem postępowania upadłościowego prowadzonego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej początkowo było – tak jak w przypadku przedsiębiorców – zrealizowanie dyrektywy wynikającej z art. 2 pr. up., czyli doprowadzenie do możliwie najwyższego w danych warunkach zaspokojenia wierzycieli upadłego konsumenta. Upadłość konsumencka służyła w związku z tym także właściwie wyłącznie realizacji funkcji windykacyjnej prawa upadłościowego i naprawczego, która była wspólna w przypadku prowadzenia postępowania upadłościowego wobec przedsiębiorców, jak i wobec konsumentów. Stan ten uległ diametralnej zmianie na mocy noweli z 2014 r., która weszła w życie 31.12.2014 r., kiedy to do art. 2 pr. up. dodano ust. 2, w którym wskazano, że w przypadku postępowań upadłościowych prowadzonych wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej celem tychże postępowań ma być również umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym. Skutkowało to radykalną modyfikacją znaczenia instytucji upadłości konsumenckiej. Uprzednio pełniona przez nią funkcja windykacyjna obecnie zmieniona została na oddłużeniową.

4. Prymat przyznano wówczas doprowadzeniu do oddłużenia konsumentów. Zasada ta została, jak już wskazano, zdecydowanie osłabiona w obecnie obowiązującym postępowaniu prowadzonym wobec konsumentów na rzecz realizacji funkcji windykacyjnej i to pomimo że poza wnioskiem o ogłoszenie upadłości wobec konsumenta złożonym wyłącznie przez jego wierzyciela nadal utrzymano wyłączenie stosowania w tym postępowaniu art. 13 czy brzmienie art. 491⁷ ust. 1, jak również art. 491¹⁶ ust. 1 pr. up. Powołane przepisy umożliwiają nadal ogłoszenie upadłości konsumenta w sytuacji całkowitego braku majątku, a następnie umorzenie jego zobowiązań bez ustalenia planu spłaty w braku perspektywy uzyskania jakichkolwiek wpływów z likwidacji majątku konsumenta.
5. Nie sposób jednak w obecnym stanie prawnym twierdzić, że w przypadku upadłości konsumenckiej funkcja windykacyjna tego postępowania tylko wspiera zasadniczą funkcję oddłużeniową. Wprawdzie, jak już wskazywano, obecnie obowiązujące przepisy nadal utrzymują zasadę oddłużenia konsumentów, to jednak w istotny i wymierny sposób wzmacniają realizację interesów wierzycieli w tym postępowaniu. W szczególności cel ten ustawodawca realizuje, po pierwsze – przez wprowadzenie zasady, że bezwarunkowe umorzenie zobowiązań bez ustalenia planu spłaty przewidziano dla sytuacji wyjątkowych, po drugie – przez wprowadzenie instytucji warunkowego umorzenia zobowiązań bez ustalenia planu spłaty i wreszcie po trzecie – przez obowiązek wydłużenia przez sąd okresu planu spłaty wówczas, gdy sąd dojdzie do wniosku, że upadły konsument doprowadził do swojej niewypłacalności lub istotnie zwiększył jej stopień umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa.
6. Cel windykacyjny i oddłużeniowy realizowany jest zasadniczo – zgodnie z art. 491² ust. 1 pr. up. – z zastosowaniem przepisów Prawa upadłościowego o postępowaniu

upadłościowym. Jest on wszakże dostępny do osiągnięcia z wykorzystaniem przepisów Prawa restrukturyzacyjnego dotyczących przyspieszonego postępowania układowego, co wynika z kolei z art. 491³⁸ pr. up., jak również w oparciu o procedurę przewidzianą zasadniczo do prowadzenia upadłości przedsiębiorców (art. 491¹ ust. 2 pr. up.).

7. To, że ustawodawca zdecydował się na przełamanie dotychczasowej nierównowagi celów tego postępowania, nie pozostaje bez wpływu na prowadzenie wykładni przepisów regulujących zarówno zagadnienia procesowe, jak i materialne skutki związane z ogłoszeniem i przeprowadzeniem upadłości konsumenckiej. Wykładnia przepisów regulujących postępowanie prowadzona czy to przez jego uczestników, czy też organy postępowania zmierzać ma do jak najpełniejszego urzeczywistnienia celów, jakie ma realizować przedmiotowe postępowanie.
8. Te uwagi są niezbędne, albowiem wskazują na konieczność stosowania z wyjątkową ostrożnością tzw. klaryfikacyjnej wykładni, odwołującej się jedynie do brzmienia danego przepisu i odrzucającej inne metody wykładni⁵ z powołaniem się na to, że językowa wykładnia prowadzi do zadowalających rezultatów. Stąd też postulować należy, by podmioty zaangażowane w proces upadłości konsumenckiej nie ograniczały stosowanej metody wykładni przepisów jedynie do ich językowej warstwy, bez uwzględnienia celu, jakiemu ma służyć wprowadzenie do porządku prawnego danej instytucji. Powyższe aspekty uwzględnia derywacyjna koncepcja wykładni, której ideę przedstawił Z. Ziemiński, a która została rozwinięta przez M. Zielińskiego⁶.

DZIAŁ II

Podmiotowy zakres stosowania ustawy

Art. 6. [Zakres podmiotowy ustawy – wyłączenia]

Nie można ogłosić upadłości:

(...)

- 5) osób fizycznych prowadzących gospodarstwo rolne, które nie prowadzą innej działalności gospodarczej lub zawodowej;

⁵ W szczególności wykładni funkcjonalnej.

⁶ M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2010, s. 84–85 oraz 222–343; Z. Ziemiński, *Przepis prawny a norma prawna*, RPEiS 1960/1, s. 105 i n.; M. Zieliński, O. Bogucki, A. Choduń, S. Czepita, B. Kanarek, A. Munczewski, *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*, RPEiS 2009/4, s. 23–39.

1. Artykuł 6 pkt 5 należy wyklądać razem z art. 491¹ ust. 1 pr. up., który stanowi, że postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej obejmuje swym zakresem podmiotowym wszystkie te osoby fizyczne, których upadłości nie można ogłosić zgodnie z przepisami działu II tytułu I części pierwszej Prawa upadłościowego, a zatem także osoby fizyczne prowadzące gospodarstwo rolne, o których mowa w art. 6 pkt 5.
2. Zasygnalizować tylko w tym miejscu należy treść art. 8 ust. 1 pr. up., stosownie do którego wierzyciel może żądać ogłoszenia upadłości osoby fizycznej, która była przedsiębiorcą, także po zaprzestaniu prowadzenia przez nią działalności gospodarczej, jeżeli od dnia wykreślenia z właściwego rejestru nie upłynął rok. Postępowanie to toczyć się będzie według przepisów tytułu V części trzeciej o postępowaniu odrębnym wobec osób nieprowadzących działalności gospodarczej. Sam dłużnik (były przedsiębiorca) może skutecznie złożyć wniosek o ogłoszenie wobec niego upadłości konsumenckiej jeszcze przed upływem odnośnego rocznego terminu.
3. Niemniej jednak w razie ogłoszenia upadłości konsumenckiej w stosunku do tej kategorii konsumentów w toku postępowania upadłościowego nie dokonuje się różnicowania ich zobowiązań na te związane z prowadzoną wcześniej przez nich działalnością gospodarczą i na zobowiązania z nią niezwiązane. Plan spłaty w tych wypadkach obejmować będzie obie kategorie zobowiązań. Analogicznie w przypadku umorzenia zobowiązań bez ustalania planu spłaty obejmować ono będzie zarówno zobowiązania związane z prowadzoną przez dłużnika działalnością gospodarczą, jak i zobowiązania z nią niezwiązane.
4. W praktyce opartej na dotychczasowym, obowiązującym do 24.03.2020 r. brzmieniu art. 491⁴ ust. 2 pkt 3 pr. up., z uwagi na powszechność składania wniosków o ogłoszenie upadłości po terminie określonym w art. 21 ust. 1 pr. up., w praktyce często iluzoryczna była możliwość ogłoszenia upadłości w stosunku do osób fizycznych określonych w art. 8 pr. up., albowiem zgodnie z art. 491⁴ ust. 2 pkt 3 pr. up. sąd zobowiązany był oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości konsumenckiej złożony przez dłużnika, który mając taki obowiązek, wbrew przepisom ustawy nie zgłosił w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości.
5. Podsumowując, wskazać należy, że aktualnie konsumencką zdolność upadłościową ma każda osoba fizyczna, wobec której nie zachodzą przesłanki prowadzenia postępowania upadłościowego na zasadach ogólnych. Poza osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej czy zawodowej będą to także osoby fizyczne prowadzące gospodarstwo rolne.

Patryk Filipiak – doktor nauk prawnych; adwokat; kwalifikowany doradca restrukturyzacyjny; ekspert w dziedzinie prawa upadłościowego i restrukturyzacji, fuzji i przejęć (M&A) oraz prawa spółek handlowych; współtwórca nowego Prawa restrukturyzacyjnego; ekspert Banku Światowego w zakresie prawa upadłościowego; członek Zespołu Ministra Gospodarki ds. Prawa Gospodarczego.

Anna Hrycaj – doktor habilitowany nauk prawnych; sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie z kilkunastoletnim doświadczeniem w sprawach upadłościowych; współautorka ustawy – Prawo restrukturyzacyjne; dyrektor Instytutu Prawa Upadłościowego, Restrukturyzacyjnego i Badań nad Niewypłacalnością Uczelni Łazarskiego w Warszawie; członek Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów.

Łukasz Lipowicz – przewodniczący XI Wydziału Gospodarczego ds. Upadłościowych i Restrukturyzacyjnych Sądu Rejonowego Poznań – Stare Miasto w Poznaniu; członek komisji egzaminacyjnej powołanej przez Ministra Sprawiedliwości w celu przeprowadzenia egzaminu na licencję doradcy restrukturyzacyjnego; wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

Komentarz przybliży przepisy regulujące postępowanie upadłościowe konsumenta, czyli osoby nieprowadzącej działalności gospodarczej, z uwzględnieniem w szerokim zakresie orzecznictwa sądów upadłościowych. Autorzy – sędzia, doradca restrukturyzacyjny oraz współtwórca nowelizacji prawa upadłościowego w zakresie upadłości konsumenckiej – łączą różne perspektywy i poglądy na istotne kwestie oraz proponują rozwiązania wielu problemów występujących w codziennej praktyce.

Czytelnicy odnajdą w publikacji omówienie zagadnień dotyczących m.in.:

- prowadzenia postępowania upadłościowego konsumenta,
- rozwiązań korzystnych dla konsumenta oraz wierzyciela,
- ustalania planu spłaty zobowiązań,
- skutków ogłoszenia upadłości konsumenckiej dla możliwości dochodzenia roszczeń od dłużnika,
- podejmowania decyzji o umorzeniu lub warunkowym umorzeniu zobowiązań upadłego.

Do komentarza dołączono opracowanie na temat skutków stanu epidemii wirusa SARS-CoV-2 dla postępowania upadłościowego wobec osób nieprowadzących działalności gospodarczej.

Książka jest przeznaczona dla doradców restrukturyzacyjnych, adwokatów i radców prawnych, sędziów i referendarzy wydziałów ds. upadłościowych i restrukturyzacyjnych, komorników, syndyków oraz upadłych i wierzycieli bezpośrednio zaangażowanych w postępowania upadłościowe.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL